

נוביני קרקובסקיה **Nowiny Krakowskie**

ארגון יוצאי קרקוב בישראל
 Związek Krakowian w Izraelu
 Association of Cracowians in Israel

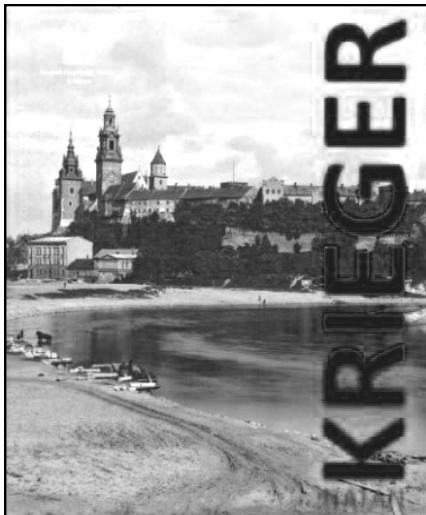

כתיבה, עריכה והבאה לדפוס : לילי הבר
 רח' הנוריות 31, הרצליה, 4672630
cracowassociation@gmail.com
 טלפון : 054-4436366, פקס : 09-9579540
www.cracow.org.il

www.facebook.com/groups/cracowassociation

גליון 147 מאי 2019 אייר תשע"ט

בטאון ארגון יוצאי קרקוב בישראל

תמונות של נתן קריגר

מחלקת המוזיאונים של קרקוב הוציאה לאור אלבום בן 143 עמודים מתמונותיו של הצלם היהודי נתן קריגר, בנם של יצחק וחנה, שהיה מנהל מפעל הצילום שירש מאביו. נתן השתמש בתשלילים שהותיר אחריו האב והדפיסם מחדש ובכך תיעד את השינויים בפנים העירוניות של קרקוב, שעברה התפתחות משמעותית במאות ה-19 וה-20.

נתן קריגר צילם את עורקי התחבורה, חזיתות בתי המגורים החדשים ומבני הציבור, המונומנטים החדשים שנבנו בעיר, פנים הכנסיות וריהוטן. גם מקומם של נופי העיר ונופי פולין לא נגרעו.

ס'טוט וויי! זה כואב! מאת מרדכי גבירטיג

כואב! נורא כואב!
 לא כל כך הכאב
 שהאויב שונא,
 ואף לא המכות
 מיד המענה,
 לא מגן דוד הוא
 אות רשע, בושה!
 תרדוף אותם,
 בושה!
 עד קצוי עולם.

כואב! נורא כואב!
 שלא הצר הזר הוא,
 רק הם! בנים-בנות של
 פולין,
 ביום מן הימים
 תבוש בהם ארצם,
 כי צוחקים ונהנים הם
 להסתכל
 כיצד אויבם-אויבנו
 רק בנו מתעלל.
 מענה, מכה זקנים ובסכינים
 חותך כמו לחם ליהודים
 מפניהם זקנים...

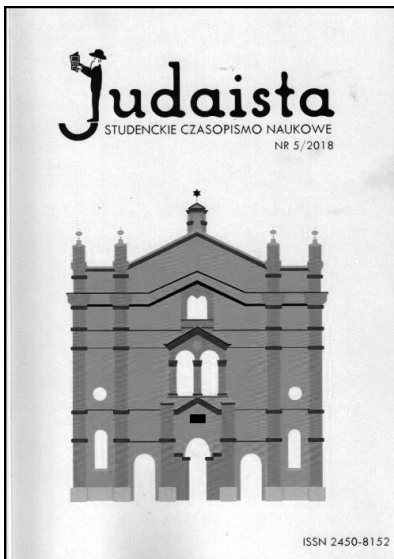
והם!
 כמונו הם עכשיו,
 כי אדמתם כבושה,
 כמונו מרגישים
 דיכוי ביד קשה,
 צוחקים ונהנים כי אנו
 הקרקס,
 כשכבודה של פולין
 כה בזוי, מובס,
 כשדגלם עם נשר
 כמו אשפה נגרר.
 עם השער, כן, שער זקנים
 של יהודים.

כלום אין זו בושה
 לנצח עבורם?
 כלום אין הם יורקים
 בגועל לעצמם?
 כואב! נורא כואב!!!

קרקוב, פברואר 1940
 עברית: משה סחר

Judaista

יודיסטה הוא בטאון אינטר-דיסציפלינרי הרואה אור על ידי הסטודנטים מהמחלקה למדעי היהדות באוניברסיטה היגלונית בקרקוב. המאמרים המתפרסמים בבטאון עוסקים בנושאים שונים הנוגעים ללימודיהם של הסטודנטים, במטרה להנגיש את המחקר בנושאי היהדות לקהל המתעניינים בנושא.

בבטאון האחרון מתפרסמים, בפולנית, מאמרים על יהדותו של ג'ק המרטש שהטיל טרור בלונדון בסוף שנות השמונים של המאה ה-19; השאלה היהודית בהקשר של מוסר ומיניות; המצבות העתיקות ביותר שנשתמרו בבית הקברות היהודי הישן במיסלוביצה (Myslowice) (המצבות העתיקות ביותר הן מהשנים 1770, 1787 ו-1820); שיחה עם קת'ינה צימרר לרגל הופעת ספרה העדכני "קרוניקה של עולם שנרצח, יהודי קרקוב בזמן הכיבוש הגרמני", שבו מעדכנת המחברת את הדברים שפרסמה בספרה, שראה אור בשנת 2004, וכותרתו הייתה "עולם שנרצח. גורל יהודי קרקוב 1939-1945".

חברים יקרים מאד,

רבים טרם שילמו דמי חבר לשנת 2019 ואנו מתקשים לממן את הפעילויות שלנו.

הואילו לשלוח המחאה על סך 150 ש"ח
 לארגון יוצאי קרקוב, רח' הנוריות 31, הרצליה 4672630
 או לבצע העברה בנקאית לחשבון הארגון:
 בבנק איגוד (13) סניף הסדנאות (079) חשבון 2167/89

שורדי קהילת קרקוב בעצרת הזיכרון

בעצרת הזיכרון של קהילת קרקוב, שהתקיימה ביום הזיכרון לשואה ולגבורה בכ"ז בניסן, 2 במאי, בתיכון עירוני ה' בתל אביב, הדליקו 6 חברי הארגון 6 נרות לזכר היהודים שנרצחו בשואה.

ואלה הם מדליקי הנרות:

נינה ורדי:

נולדה בשנת 1930 בקרקוב, להוריה אליזבט ואדמונד שרגר, אחות צעירה לאלונה. המשפחה הייתה אמידה, ולשתי הבנות הייתה ילדות מאושרת שכללה חברים רבים. כך היה עד פרץ המלחמה.

למרות הגזירות המשיכה המשפחה, יחד עם הסבתא, לגור בדירתם שברחוב קרמליצקה 56, עד מרס 1941, כשמשפחת שרגר נאלצה, יחד עם יהודים רבים אחרים, להכנס לגטו בפודגוז'ה.

יום אחד לפני חיסול הגטו, ב-13 במרץ 1943, נודע לאב על העומד לקרות, והוא הכניס את שתי בנותיו לארגז, וכך העבירו אותן לצד "הארי". ההורים גורשו מהגטו למחנה פלשוב, אך הצליחו לברוח ממנו ועשו את דרכם לוורשה.

לאחר הבריחה מהגטו נאלצה נינה להחליף מספר מקומות מסתור במקומות שונים, בגין הלשנות של פולנים, ובסופו של דבר הגיעה אף היא לוורשה. בעזרת ארגון ז'גוטה מצאה מגורים אצל משפחה פולנית. כאן אף שבה ופגשה את אחותה.

בעת המרד הפולני בוורשה נתפסו הוריה בוורשה ונכלאו בבית הסוהר פאביק, שם נרצח אביה. בתום המרד, באוקטובר 1944, נשלחה נינה על ידי הגרמנים לכפר ליד העיר צ'נסטוחובה, ושם עבדה בשדות.

ב-17 בינואר שוחרר האיזור על ידי הצבא הרוסי, ונינה חזרה לקרקוב והתאחדה עם שרידי משפחתה.

באוקטובר 1949 עלתה ארצה באוניה "נגבה", ואחרי מספר חודשים התגייסה לצה"ל ושירתה בחיל האוויר. שם גם פגשה את בעלה לעתיד, יצחק ורדי, גם הוא ניצול שואה מוורשה.

נינה היא אלמנה, ללא ילדים ומשפחה.

את הנר הדליקה נינה לזכר הוריה אדמונד ואליזבט, לזכר בעלה יצחק, ולזכר אחותה אלונה.

רינה זבזקי:

נולדה בקרקוב בשנת 1933, בת בכורה לנצר ליזר קארדיש ורעייתו אסתר לבית אייכנר. ארבע שנים אחר כך נולד רומק, האח הצעיר. המשפחה חיה חיים אופייניים למעמד הבינוני היהודי בקרקוב – מטפלת נוצריה לילדים ובילוי חופשות בזקופנה.

עם הקמת הגטו ברובע פודגוז'ה, מרס 1941, נצטווה המשפחה לעזוב את דירתם ולעבור לגטו, לדירה קטנה וצפופה שבה גרו רבים מבני משפחות קארדיש ואייכנר. ההורים עבדו במפעלים.

על מנת להגן על שני ילדיהם הקים ליזר מחבוא לילדיו בתוך ארון, לאחר מכן הסתתרו במרתף הבניין, עם דיירים נוספים. בגטו הייתה רינה עדה לאכזריות הרבה של הגרמנים ולמראות קשים מאד של אונס, רצח והשלכת עוללים רכים מהחלונות אל מותם.

עם חיסול הגטו, במרס 1943, הועברו ההורים לפלשוב, ואת הילדים, רינה ורומק, הסתירו ההורים בתוך ארון וכך הכניסו אותם למחנה, שם הוסתרו הילדים מתחת לרצפת אחד המבנים ששימש כמפעל. ברור היה שזהו פתרון לטווח קצר מאד.

רוזליה פאסלאבסקה, Paslowska, פולניה קתולית, הסכימה להסתיר את שני הילדים בביתה, תמורת תשלום. הילדים הוחבאו בתוך שני סירי מרק גדולים והובלו מחוץ למחנה, שם חיכתה להם מצילתם. כשנה הוסתרו הילדים בדירת משפחת פאסלאבסקי, כשהם כלואים בדירה ואינם רשאים לצאת,

ולמרות זאת גילה אחד השכנים את נוכחותם והלשין לגסטפו. בפשיטה שערכו הגרמנים הצליחה רינה בת ה-11 לברוח ואילו רומק נלקח למונטלופיך, שם נרצח.

עכשיו, במשך שנה שלמה הסתובבה הילדה הקטנה ברחובות העיר, ובנסיון למצוא מקלט ישנה בבית הקברות ובין ספסלי הכנסיה. כך עד השחרור.

ליזר קארדיש ניספה בדכאו. האם אסתר שרדה את ברגן בלזן, וחזרה לקרקוב כדי למצוא את ילדיה. כאן התברר לה שבנה נרצח ואילו רינה שהגיעה חזרה למשפחת פאסלאבסקי סירבה תחילה לחזור אל אמה.

מקרקוב הגיעו השתיים, בדרך לא דרך, לוינה אוסטריה, ובשנת 1948 הגיעה רינה לישראל במסגרת עליית הנוער. כאן הכירה את בעלה המנוח משה, ניצול שואה אף הוא, ויחד בנו כאן את ביתם.

לזוג נולדו שלושה ילדים, חמישה נכדים ושישה נינים.

את הנר הדליקה רינה לזכר אביה ולזכר כל בני המשפחה המורחבת שלא שרדו.

יוסף גמינר

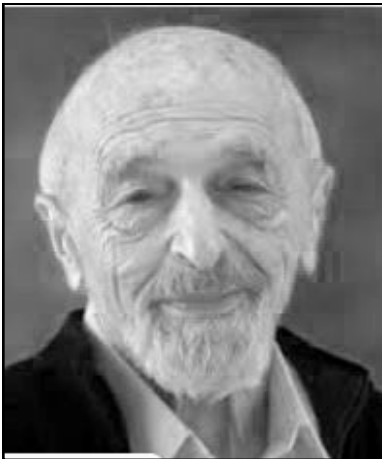
בן יחיד להוריו אפרים וקרולינה לבית צימרשפיץ, נולד בקרקוב בשנת 1931. המשפחה המסורתית-אורתודוקסית התגוררה ברחוב כרמליצקה 10, והאב, שהיה צורף במקצועו, היה בעל חנות תכשיטים, שעונים ודברי כסף.

כילד צעיר הלך יוסף לגנון ולגן פרטי, ובגיל חמש התחיל ללמוד ב"חדר" שם למד להתפלל בעברית, והספיק עוד לסיים את לימודיו בכיתה א' בבית הספר הממלכתי פולני שהיה קרוב לביתו.

(המשך בעמוד הבא)

שורדי קהילת קרקוב בעצרת הזיכרון (המשך)

יאן גנוסר

מהאקציה, אך סבא נפטר משברון לב זמן קצר לאחר מכן.

היה ברור שחייבים להסתלק מהגטו. סבתא התחזתה לחולה ואושפזה בבית החולים היהודי מחוץ לגטו כדי שיהיה קל יותר להבריח אותה בהמשך. רגינה יעקובובסקה, המטפלת של יאן מילדותו, הביאה לטרנוב תעודות מזויפות עבור שניהם אך אחרה את המועד: הגרמנים נכנסו לבית החולים והרגו את כל החולים.

יאן ברח ונדד לבדו עד סוף המלחמה. הוא חזר לקרקוב ורגינה המטפלת עזרה לו בכסף וביצירת קשרים. פולנים נוספים עזרו לו בזכות היכרותם והערכתם הרבה כלפי אמא.

עד היום, כניסת הטנקים הסובייטיים לקרקוב בינואר 45 הוא מעין יום הולדת נוסף עבורו. יאן נרשם ללימודים ועשה את מבחני הבגרות פעמיים: פעם כפולני ופעם כיהודי. הציונים היו שונים...

יאן גנוסר נולד בקרקוב ב-1925, בן יחיד לאביו זיגמונד גרונצוויג, שהיה עו"ד ולאמו אנה הלנה, שלמדה בעקבות בעלה לדוקטורט במשפטים ועבדה כמתורגמנית בבית המשפט.

אביו נפטר כשיאן היה בן שנה וחצי. ד"ר רפאל לנדאו, מנהל בית היתומים בעיר, היה הדוד של אמו.

באוגוסט 1939, ערב המלחמה, יאן, אמא, סבא וסבתא ברחו מקרקוב ובמשך שנה וחצי החליפו מקומות מגורים מספר פעמים בהתאם לנסיבות ויאן עבד בעבודות שונות.

בדצמבר 1940 הגיעו לטרנוב. ביוני 1942 הם ניצלו מהאקציה הראשונה. אחריה הוקם הגטו והם עברו לגור בתוכו. בספטמבר קרובי משפחה הציעו לאמא לברוח יחד איתם אך היא דחתה את ההצעה כי לא רצתה לנטוש את סבא וסבתא, שלא יכלו לעמוד במסע. הקרובים ברחו להונגריה ומשם הגיעו לישראל.

ימים ספורים לאחר מכן נערכה האקציה השנייה. השמועה הייתה שמי שלא עובד עבור הצבא הגרמני יישלח למחנה עבודה במזרח. לאמא היתה תעודת עובד במפעל שייצר עבור הגרמנים וליאן, שעבד כשולית שרברב, לא היתה תעודה. את סבא וסבתא החביאו בעליית הגג. יאן ואמא הלכו לכיכר הגטו. כנגד הציפיות והחששות, יאן ניצל ואת אמא שלחו ברכבת לבלז'ץ. גלויה שזרקה מחלון הרכבת היתה הקשר האחרון ביניהם. סבא וסבתא ניצלו

כשפרצה המלחמה והחלו הגזירות, סירב האב לברוח, ולעזוב בקרקוב את משפחתו המורחבת, כולל הוריו והורי אשתו, וכך, בספטמבר 1940 נאלצה המשפחה לעזוב את העיר ולעבור ל-טוניה - כפר קטן באזור. המצב הכלכלי של המשפחה הורע מיום ליום, ועל מנת לשרוד נאלצה המשפחה למכור חפצי רכוש.

במרס 1941 חזרה המשפחה לקרקוב, לגטו, ושם בדירה קטנטנת של שני חדרים התגוררו שלוש משפחות שמנו יחד 13 בני המשפחה המורחבת. למרות התנאים הקשים התעקשו ההורים שיוסף ימשיך ללמוד ויקבל שיעורים פרטיים. באקציה של יוני 1942 צומצם שטח הגטו, והמשפחה נאלצה לעבור להתגורר ברחוב יוזפינסקה 33. באקציה של אוקטובר 1942 נרצחו אמו ודודתו עם בתה הקטנה.

כדי להציל את בנו יחידו, הצליח האב לצרף את בנו לקבוצת העבודה שלו ולהבריח אותו מחוץ לגטו, שם מצא הילד מקלט זמני אצל מכר פולני. לאחר זמן הצליח יוסף בעזרה לחזור לגטו, ולהתאחד עם אביו ובני משפחתו הנותרים.

אולם האיחוד לא נמשך זמן רב. האב הועבר לעבודה ב"יולג", בני משפחה אחרים "נעלמו" מידי יום, וכך, כשהגיעה ההודעה על חיסול הגטו, יצא יוסף עם דודו דרך תעלת הביוב מהגטו, והחלה מלחמת ההישרדות הפרטית שלו, כשהוא עובר ממחבוא אחד לאחר, ממקלט אצל פולני טוב אחד למשנה, בבית הקברות היהודי ברחוב מיודובה ובכל מקום אפשרי, עד אשר החל במסע להברחת הגבול.

דרך סלובקיה הגיע יוסף לבודפשט ושם צורף ל"רכבת קסטנר", שרוב אנשיה הגיעו תחילה למחנה ברגן-בלזן ואחר כך לשווייץ שם זכו לטיפול רפואי והתכוננו לעלייה לארץ-ישראל.

בשנת 1945 הגיע יוסף הביתה, לישראל, והוא בן 14. שלוש שנים מאוחר יותר התגייס לצה"ל, לחם בחיל התותחנים והחל לבנות את חייו במולדתו החדשה.

יוסף נשוי לרחל לבית פלסמן; לזוג יש שני ילדים ו-6 נכדים.

את הנר הדליק יוסף לזכרם של הוריו, סביו, וכל בני משפחתו המורחבת שלא שרדו.

הילד היחיד, פרופ' יאן ורעייתו וג'וזי גנוסר בנו משפחה לתפארת

שורדי קהילת קרקוב בעצרת הזיכרון (המשך)

בשנת 1946, במסגרת איחוד משפחות, היגר לאנגליה, שם למד עד לדוקטורט בפזיקה, פגש ונשא את אשתו ג'וזי לבית רוז ויחד עלו ארצה ב- 1955. כאן הצטרף לפקולטה לפזיקה בטכניון בחיפה ועד היום ממשיך לעבוד שם כגמלאי.

ליאן ולגיוזי 4 ילדים ו-9 נכדים : 5 משרתים היום בצה"ל, מהם ארבעה קצינים ועל כך יאן גאה ביותר.

את נר הזיכרון הדליק יאן לזכר אמו, סביו וסבתו שנספו.

שמואל רוטברד:

שמואל רוטברד נולד בשנת 1933 בקרקוב, להוריו משה וחווה, בן הזקונים. יש לו אח ושתי אחיות מבוגרים ממנו. המשפחה גרה ברחוב סטראשבסקיגו, סמוך לטירת המלכים וואוול. האב היה בעל חנות טקסטיל גדולה לממכר בדים ואריגים ברחוב שבסקה במרכז העיר.

בסוף שנת 1939 החרמו הגרמנים את חנותו של האב, ובתחילת 1940 הושלכה המשפחה מביתה ובדירתם שוכנו קצינים גרמנים. המשפחה עברה להתגורר בפאתי קרקוב, ושוב במאי 1940 נאלצה המשפחה לעזוב את מגוריה ונדדה לוויילצ'קה הסמוכה. במרס 1941 נכלאה המשפחה בגטו בפודגוז'ה.

את האקציה של אוקטובר 1942 שרד שמואל במסתור. כאשר חוסל גטו קרקוב, במרס 1943, הצליחה חווה אמו להבריחו מתוך ההמון שעמד בכיכר השילוחים, כיכר זגודי, תוך שהיא משחדת שוטר אוקראיני.

שמואל הגיע אל ביתו של פולני ידיד משפחה של ההורים, אשר הסתיר את שמואל בבית היציקה שלו שהיה מוחרם על ידי הגרמנים, במחשבה שזהו המקום הבטוח ביותר להסתיר בו יהודים. למקום מחבוא זה הצטרפה גם גניה, אחותו הגדולה של שמואל, שקפצה מקרון רכבת הגירוש לאושוויץ.

בקיץ 1943 עזבו השניים את מיטיבם, ונסעו לכפר באיזור הקרפטים, שם גרו אצל כפריים. משנחשף מקום מסתורם זה, הועברו, על ידי אותו ידיד פולני, למגורים בדירת מסתור בדמבניקי. למסתור זה הצטרפה אליהם אחותם הלה, שנמלטה ממחנה העבודה סקרז'ייסקו-קמיינה. השלושה שהו במקום עד לשחרור, בינואר 1945.

בתום המלחמה התברר כי האב נרצח במאוטהאוזן סמוך לסוף המלחמה ב-1945 ואחיהם, העיוור, שהוסתר אצל פולני תמורת תשלום, סולק, נתפס ונרצח.

ביולי 1946 עזבו בני המשפחה את פולין בדרכם לארץ-ישראל. שמואל עלה בעליה הבלתי-לגאלית, נעצר על ידי הבריטים ונכלא במחנות המעצר בקפריסין. באוגוסט 1947 הועבר שמואל עם קבוצת ילדים למחנה המעצר עתלית בארץ ישראל, שם הכיר את פרידז'יה לבית שטודן, ניצולת שואה אף היא, ולימים נישאו השניים.

שמואל רוטברד הצטרף לקיבוץ גן שמואל והיה מורה לביוולוגיה בקיבוץ,

ושם גם התחיל לטפח דגי אמנון, ולאחר סיום לימודי הדוקטורט בזואולוגיה היה בין מקימיה של מעבדה למחקר ולהשבחה גנטית של דגים בחוות הדגים בגן שמואל. רוטברד הוא חוקר פורה שפרסם כמאה מאמרים מקצועיים בכתבי עת מדעיים וכן מספר ספרים בתחום המחקר, וזכה במילגת התמחות של שנתיים וחצי ביפן, ובמענקי מחקר ופרסים על הישגים בתחום.

רוטברד הוא איש עדות המספר את סיפור הישרדותו בישראל ובעולם בפני תלמידים, סטודנטים וקהלים נוספים.

לשמואל ולפרידז'יה שלושה ילדים וחמש נכדות.

את נר הזיכרון הדליק שמואל לזכר אביו ואחיו שנרצחו על ידי הגרמנים.

סלק שלמה סטיב אברהמ

סלק נולד בשנת 1930 בקרקוב, בן יחיד ללאון אברהמ ורוזה לבית הילפשטיין. כשפרצה המלחמה היה סלק בן 9 וכמובן שהוא נאלץ להפסיק את לימודיו. שנתיים מאוחר יותר

נכלאה המשפחה בגטו.

האב, שהיה חשמלאי, עבד בשדה התעופה, וצרף אליו את בנו בתפקיד עוזר לחשמלאי. האם רוזה נותרה בגטו, עד אשר עברה המשפחה להתגורר בשדה התעופה של קרקוב, רקוביצה. עם חיסול הגטו נשלחה המשפחה למחנה הריכוז פלשוב, והמשפחה הופרדה. האם, יחד עם סלק, עבדו במפעלי תפירה והאב עבד במקצועו כחשמלאי. כשנסגר המחנה נשלחו האב והבן לאושוויץ, וגורלה של האם לא היה ידוע להם.

ב-17 בינואר 1945 החלו סלק ואביו במסע רגלי לאושוויץ ומשם נשלחו למחנה פלוסנברג, ומשם הועמסו על קרונות רכבת ליעד לא ידוע. באותו זמן התקרבו האמריקאים, ומכיוון שחשבו שברכבת נמצאים גרמנים נמלטים, הם ריססו את הרכבת בכדורים. אחד הקליעים פגע בליבו של האב ליאון שמת כתוצאה מהפגיעה. הנותרים בחיים שוחררו על ידי האמריקאים.

בן 15 נותר סלק לבדו. רגליו פצועות וקפואות בשל החורף הנורא, והוא לא מסוגל היה ללכת. רופא אמריקאי טיפל בו עד שהחלים, ונתן לו את השם סטיב. משהתאושש הלך לתחנת הרכבת שהייתה מקום מעבר לפליטים ועקורים, בתקווה להתעדכן על גורלה של אמו ושל בני משפחה אחרים – בני משפחות אברהמ ווילפשטיין.

בתחנה פגש קרקובאי שעדכן את סלק כי אמו ואחותה סאלה נמצאות בברגן בלזן, והבטיח לעדכן אותן בכך שסלק שרד. האם יחד עם אחותה חזרו לקרקוב, שם פגשו גם את אחותם אווה שניצלה אף היא. רוזה החליטה לחפש את בנה במחנה האמריקאי שבו עבד סלק בשטיפת כלים במטבח. לאחר מסע מפרך, כשהיא שוקלת 32 ק"ג, פגשה האם את בנה היחיד, והשניים התאחדו.

שלוש שנים נשאר סלק ואמו בברגן-בלזן. בינתיים נישאה האם לישראל קניג וכל השלושה הגיעו ב-1949 למרסיי ומשם עלו לישראל.

סלק התגייס מיד לצבא ואחר כך מצא עבודה בבית חרושת, ואחר כך היה לבעל מוסך רכב ברמת גן. בשנת 1956 נישא סלק למרים, ולזוג נולדו 4 ילדים ו-8 נכדים.

את נר הזיכרון הדליק סלק לזכר אביו לאון, סבתו אלקה הילפשטיין ובניה.

קיפוח זכויותיהם של יהודי קרקוב

בעתון 'דואר היום' מיוני 1935, במדור 'בתפוצות ישראל', התפרסמה כתבה על קיפוח זכויותיהם של יהודי קרקוב, וכך נכתב שם:

"בקרוב התלקחה עכשיו מלחמה עזה בעיריה, בין הנבחרים היהודים והנוצרים, בקשר עם צעדו של הרוב הפולני שהחליט לקפח את זכויותיהם של יהודי קרקוב.

מאז שלושים שנה היה בקרקוב סגן ראש עיריה יהודי. לפני שבועיים קיבל הרוב הפולני של מועצת העיריה (אנשי הבלוק הממשלתי ביחד עם האנדרקים) את ההחלטה שמהיום והלאה יהיו רק שני סגנים לראש העיריה. זאת אומרת שמשרת הסגן השלישי, היהודי, תיבטל.

כדאי לציין שהיהודים מהווים עשרים וחמישה אחוז מכל האוכלוסין, ומשלמים לעיריה למעלה מארבעים וחמישה אחוז מהסכום הכללי של המיסים.

באופן רשמי מנמקים הפולנים את ביטול משרתו של הסגן היהודי

בטעמי קימוצים. אולם, דבר זה אינו אלא כסות עיניים לצעד אנטישמי על קיפוח זכויות היהודים, באשר הם יהודים.

בישיבת העיריה האחרונה נאמר הד"ר יצחק שווארצבארט והד"ר יהודה צימרמן, שהגנו בתקיפות על דרישתם של היהודים, והתריעו על הקיפוח והעוול הבולט.

גם הנבחרים היהודים לעיריה מטעם הבלוק הממשלתי מחו נגד ההחלטה הנ"ל, ואמרו שעניין הקימוצים אינו אלא תירוץ, משום שיימצא יהודי נכבד שיאות לקבל את הכהונה שלא על מנת לקבל פרס.

הנבחרים היהודים הצהירו שעם קבלת ההחלטה על ביטול כהונתו של סגן הנשיא היהודי לא יהיה אפשרי כל שיתוף פעולה של הנבחרים היהודים עם אנשי הבלוק הממשלתי.

הקונוניא שהוצאה לפועל על ידי אנשי הבלוק הממשלתי, בצוותא עם האנדרקים, עשתה על כל יהודי קרקוב רושם מעציב ומדכא.

בתפוצות ישראל

קיפוח זכויותיהם של יהודי קרקוב

בקרוב התלקחה עכשיו מלחמה עזה בעיריה בין הנבחרים היהודים והנוצרים. בקשר עם צעדו של הרוב הפולני, שהחליט לקפח את זכויותיהם של יהודי קרקוב, וכך נכתב שם:

"בקרוב התלקחה עכשיו מלחמה עזה בעיריה, בין הנבחרים היהודים והנוצרים, בקשר עם צעדו של הרוב הפולני שהחליט לקפח את זכויותיהם של יהודי קרקוב.

מאז שלושים שנה היה בקרקוב סגן ראש עיריה יהודי. לפני שבועיים קיבל הרוב הפולני של מועצת העיריה (אנשי הבלוק הממשלתי ביחד עם האנדרקים) את ההחלטה שמהיום והלאה יהיו רק שני סגנים לראש העיריה. זאת אומרת שמשרת הסגן השלישי, היהודי, תיבטל.

המתפללים ב"טמפל"

ד"ר אליציה משלאק-מאצ'ייבסקה Alicia Maslak-Maciejewska, שעבודת הדוקטורט שלה עסקה בקהילה היהודית הקרקובאית שהתפללה ב"טמפל", פרסמה לאחרונה ספר העוסק בקהילת היהודים הפרוגרסיביים במאה ה-19, בהיבטים חברתיים ודתיים.

בספר למעלה מ-450 עמודים, בפולנית, ובו נתונים על הקהילה הפרוגרסיבית שהיוותה רק כ-7% מכלל קהילת יהודי קרקוב; מתוך המחקר עולה כי רוב חברי הקהילה היו משכילים (20%) היו בעלי תואר דוקטור, בעלי מקצועות חופשיים, מהמעמד הבינוני הגבוה, שהתגוררו מחוץ לקז'ימיז - רובם סמוך לכיכר המרכזית או ברובע ויסולה. עוד עולה כי רבים היו מעורים היטב בקהילה הנוצרית ופעילים בחיים הפוליטיים המקומיים. עוד עולה כי רובם המכריע שלטו היטב בשפה הפולנית.

בספר מתפרסמת רשימה של 218 חברי הקהילה הפרוגרסיבית בשנת 1885, ו-661 חברי הקהילה בשנים 1898-1912, וכן מידע רב על החברים הבולטים בקהילה, ביניהם: אוזיאש יהושע טהון, אברהם גופלביץ, שמעון דנקוביץ, מוריס דושק, סלומון שפיצר, יונתן וארשאור, יונתן אוטינגר, שמואל לנדאו ואחרים.

פרקים אחרים בספר עוסקים במוסדות ופעילות הקהילה הפרוגרסיבית, חלקן של הנשים בקהילה, וכמובן מנהגי ונוסחי התפילה ב"טמפל" והקשר בין חברי הקהילה למקום התפילה.

משפחת איסלר עולה לישראל

אלכסנדר (אלכס) איסלר, בנם של אוסקר ורגינה, יליד 1941, כותב על עליית המשפחה לישראל, באוקטובר 1950:

"הנה הגיע היום המיוחד בו משפחתנו, לאחר הרבה ציפיות קיבלה אישור לעלות לארץ מפולין. זה היה בשנת 1950, הייתי בן 9 לאחר המלחמה. גרנו בעיר קרקוב הורי אני ואחותי הקטנה חנה. הייתי מאוד נרגש לקראת השינוי הגדול בחיי בו אוכל לראות סוף כל סוף את מדינת ישראל שזה אך קמה.

עזבנו את הבית שבו גרתי ואהבתי מאוד. תחילה נסענו ברכבת לעיר ורשה בירת פולין מכיוון שרכבות בין לאומיות יצאו רק משם.

לפני העלייה לרכבת הבין לאומית, אמי שכרה מונית ונסעה איתי לגטו ורשה ההרוס. היא אמרה שעלי לזכור לתמיד ולא לשכוח את מראות עיניי.

התמונה שנצרכה בראשי באותו רגע אני זוכר עד היום ולא אשכח אותה עד יומי האחרון היא: שטח עצום עם

ערמות ערמות של לבנים שהיו פעם בתים, הבתים הללו היו שכונות גטו וורשה, שבו רוכזו אלפי יהודים בתקופת מלחמת עולם השנייה, משם רוב היהודים נשלחו למחנות ההשמדה. בגטו זה פרץ המרד המפורסם "מרד גטו וורשה". בגלל אומץ היהודים בגטו וורשה, כנקמה הנאצים הרגו בקרב עיקש את היהודים אך בודדים ניצלו ובתי הגטו נהרסו לחלוטין.

לאחר סיומה של המלחמה ממשלת פולין הקימה אנדרטה מפוארת כדי לשמר ולכבד את גבורת היהודים שמרדו בנאצים ושלמו בכך בחייהם.

המונית שהביאה אותי ואת אמי עצרה ליד האנדרטה. לעמוד שם מול החורבות ולראות את הפסל העצום היה רגע מרגש במיוחד עבורי.

הדרך ארצה כללה נסיעה ארוכה ברכבת של מספר ימים לוונציה שבאיטליה ומשם הפלגנו באוניית מסע שהושבה להובלת עולים, ישר לחיפה.

היות והגענו בלילה האונייה לא

הורשתה להיכנס לנמל ועגנו במפרץ חיפה עד הבוקר. המראה היפה שהתגלה לי לראשונה היה האורות המנצנצים של העיר חיפה והר הכרמל, זה היה מראה שאי אפשר לשכוח.

הפעם השנייה שראיתי את האנדרטה היה בשנת 2008 בביקור בוורשה. להפתעתי האנדרטה לא השתנתה אבל, סביבה עמדה שכונה יפה וירוקה.

הנהר שנעקר ממקומו

עד שלהי המאה ה-15 גרו היהודים במרכז העיר קרקוב ומשם גורשו לקז'ימייז', ישוב סמוך שהיה אי מוקף בשתי זרועות נהר הוויסלה, ובין שני הישובים חיבר גשר. אי שם בראשית המאה ה-19 עלו מי נהר הוויסלה והציפו את כל הסביבה וכשירדו, החלו לזרום רק באפיק אחד. האפיק השני התייבש ולא הפריד עוד בין קז'ימייז' לקרקוב.

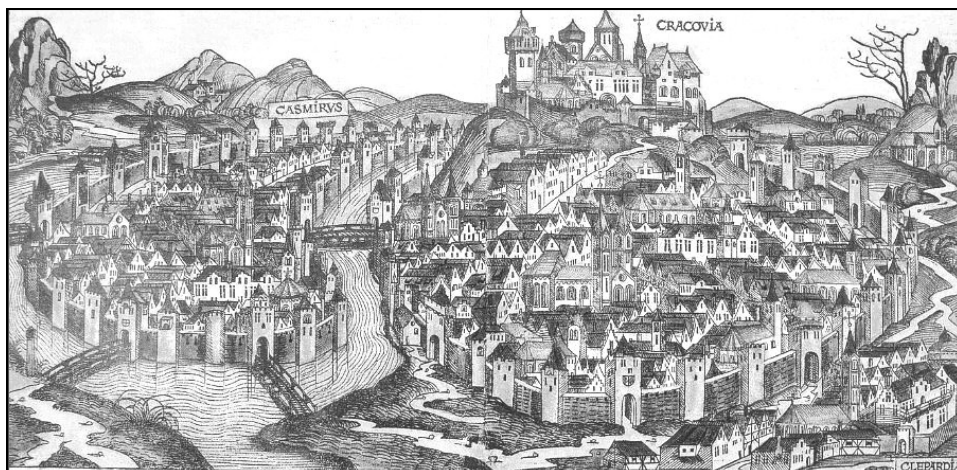
אך האגדה מספרת כי פעם החליטו הגויים לחטוף ילדים מילדי ישראל ולהשליכם לנהר הוויסלה. ילדים רבים טבעו בנהר, צעקה גדולה ובכי נשמע ברחובותיה של קז'ימייז', ואין מושיע. ניסו פרנסי הקהילה לדבר על לב הגויים שיחדלו ממעשיהם, אולם תחינתם נפלה על אוזן ערלה.

כשראה הרב כי כלתה הרעה על ילדי ישראל התחיל לחפש דרך אחרת שתביא לישועה. הלך אל הנהר, עמד על שפתו, נשא תפילה חרישית ואמר: "נהר הוויסלה הגדול! גזור אני עליך שכל ילד אשר יושלך למימך - תקיא אותו מיד בעודו בחיים, ואז תשלח מגליך ותבלע את החוטא אשר השליך את הילד לנהר".

למחרת הושלך ילד יהודי נוסף למימיו הזועפים של הנהר, ולתדהמת הצופים במעשה הנורא צף הילד על המים וגלי הנהר דחפו אותו לחוף מבטחים. ההפתעה גברה כשגלי הנהר הזועפים בלעו את המשליך. וכך יום אחר יום - המושלך ניצל והמשליך נבלע במימי הנהר.

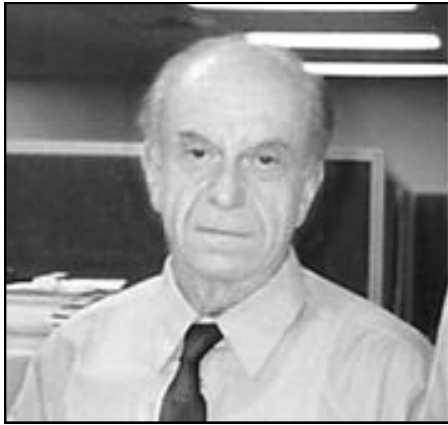
אבל פעם אחת לא נשמרה מצוותו של הרב, והנהר בלע את הילד שהושלך אל מימיו. נודע הדבר לרב, והלך שנית לנהר: "גזור אני עליך שתעקר ממקומך ותשנה דרכך אשר לך!". וכך היה.

נעקר הנהר ממקומו והלך בנתיב חדש, הרחק מעיר היהודים.

מפה עתיקה של קז'ימייז': משמאל - האי קז'ימייז מוקף נהר; מימין - העיר קרקוב.

משה קרבר ז"ל (1935-2019)

בישיבה התיכונית בכפר הירוק, נולד בשנת 1935 בקרקוב, למשפחה דתית, המעורבת בחיי הכלכלה והחברה היהודית והפולנית.

בשנת 1939, בהיותו בן 4 פרצה מלחמת העולם השנייה במהלכה חוותה משפחתו את כל אירועי השואה: חיים בגטו, מסתור אצל חברים, בריחה וחיים בסתר, הברחת גבולות וחיים כנוצרים מתחזים בכפר קטן ונידח בהונגריה עד לסוף המלחמה. אביו היה במחנות הריכוז פלשוב ומטהאוזן. משה הרגיש יהודי בר מזל שעבר את התופת באופן סביר בזכות תושייתם הרבה של הוריו ובזכות אלת המזל.

בסיום המלחמה חזרה המשפחה לפולין לשקם את הריסות חייהם ולדלות מידע אודות מי שנשאר בחיים מבין הקרובים. משה נשלח לבית יתומים לתקופה זו.

בעקבות הקרקע הבערת בפולין – אנטישמיות, אלימות, פוגרומים החליטה המשפחה לעלות לישראל, ובאוקטובר 1949 הגיעה המשפחה ארצה והחלה לבנות כאן את ביתה. ההורים הקימו עסק לייצור מוצרי נייר, ומשה נשלח להשלים את לימודיו

את קורותיו בעת המלחמה תיעד משה בספר שכתב והופץ למשפחה: "ילדות בצל המלחמה" – סיפור של ילד והוריו בתקופת השואה, מלווה בתעודות ומסמכים נדירים שמצא לאחר מות הוריו ואשר נכתב לזכר הוריו, למען ילדיו ונכדיו, וגם וכדי להשתחרר מעומס הזיכרונות.

למשה הייתה זכות נדירה לקחת חלק בתעשיית התעופה והחלל הישראלית החל משנות ה-60 ועד לשנת 2005, שהתרחשה המהפכה המדעית הטכנולוגית שהחלה, מבחינתו,

בצבא שירת כעתודאי לאחר לימודי הנדסה בטכניון ונישא לבלנקה - אשת נעוריו, ועמה הביאו לעולם שלושה ילדים. בשנת 1981 חלתה בלנקה, ונפטרה. משה סעד אותה באהבה, במסירות ובאמונה לאורך כל שנות מחלתה.

לאחר פטירתה של בלנקה, נשא משה את שרה אם לשניים, ויחד הקימו משפחה גדולה ומלוכדת במשך 37 שנים.

את קורותיו בעת המלחמה תיעד משה בספר שכתב והופץ למשפחה: "ילדות בצל המלחמה" – סיפור של ילד והוריו בתקופת השואה, מלווה בתעודות ומסמכים נדירים שמצא לאחר מות הוריו ואשר נכתב לזכר הוריו, למען ילדיו ונכדיו, וגם וכדי להשתחרר מעומס הזיכרונות.

למשה הייתה זכות נדירה לקחת חלק בתעשיית התעופה והחלל הישראלית החל משנות ה-60 ועד לשנת 2005, שהתרחשה המהפכה המדעית הטכנולוגית שהחלה, מבחינתו,

בסיום המלחמה חזרה המשפחה לפולין לשקם את הריסות חייהם ולדלות מידע אודות מי שנשאר בחיים מבין הקרובים. משה נשלח לבית יתומים לתקופה זו.

בעקבות הקרקע הבערת בפולין – אנטישמיות, אלימות, פוגרומים החליטה המשפחה לעלות לישראל, ובאוקטובר 1949 הגיעה המשפחה ארצה והחלה לבנות כאן את ביתה. ההורים הקימו עסק לייצור מוצרי נייר, ומשה נשלח להשלים את לימודיו

מוזיאון קרקוב

מוזיאון קרקוב, המציין השנה 120 שנים לפעולתו, כולל היום 20 סניפים ברחבי העיר. בין סניפיו יש 4 המוקדשים ליהדות קרקוב: המוזיאון בבית הכנסת "הישן" שברחוב שרוקה; מוזיאון במקום שהיה מפעלו של אוסקר שינדלר ברחוב ליפובה 4; המוזיאון בבית המרקחת בכיכר גיבורי הגטו, שהיה בימי הגטו בניהולו של הרוקח תדאוש פנקביץ'; ואתר ההנצחה במחנה הריכוז הגרמני לשעבר פלשוב.

לציון 100 שנה לחידוש הריבונות הפולנית מוצגת במוזיאון במפעל של אוסקר שינדלר תערוכה המתארת את סיפורם של אנשים שנולדו בשנים שלאחר מלחמת העולם הראשונה, שבעקבותיה זכתה פולין שוב בעצמאותה. המיצג בתערוכה הוא אנתרופולוגי ובמסגרתה מוצגים היבטים נבחרים של החיים בקרקוב במהלך הכיבוש הגרמני. אחת ממטרות התערוכה היא

במטוס הערבה ועד ללוויינים ואמצעים מתקדמים אחרים היום. משה נהנה מכל רגע בשנות עבודתו.

משה חי חיים מלאים, בין החיים בפחד לבין החיים ביטחון בארצנו, בין חיי צמצום לחיים ברווחה, בין משפחה קטנה ומצומצמת למשפחה רחבה ומגוונת. טרגדיות ואתגרים ליוו את חייו איתם התמודד בשיקול דעת, באומץ ובמעורבות מלאה.

משה היה קרקובאי גאה עד יומו האחרון. החזיק בספריה עשירה על תולדות העיר האהובה עליו, לקח את כל המשפחה לטיול שורשים בעיר ובמקומות בהם גר.

יהי זכרו ברוך!

להציג את החוויה האישית של האנשים המעורבים בהתנגדות המחתרתית במהלך מלחמת העולם השנייה, באמצעות זיכרונותיהם של אנשים שחיו בקרקוב והיו חיילים בצבא הפולני במהלך מלחמת העולם השנייה.

ב-13 בספטמבר 2019 יצינו במוזיאון שברחוב פומורסקה 2 את יום השנה לקורבנות הגסטפו הגרמני. 80 שנים קודם, ב-13 בספטמבר 1939, השתלטו כוחות המשטרה על המקום שהיה למטה המשטרה הגרמנית ושירותי הבטחון. בחדרים בקומה הראשונה והשנייה של הבניין ברחוב פומורסקה נערכו חקירות אנשים שנעצרו על ידי קציני שירות הביטחון הנאצי. בדרך כלל הובאו לכאן ישירות ממקומות מעצר, וגם מבית הכלא ברחוב מונטלופיך. לא נותרו מסמכים המעידים על מה שהתרחש במקום, וכל שנודע על המקום הוא מפיהם אסירים ששרדו את העינויים הנוראים.

מידע על אסירים בפלשוב: שמות ופרטים של אסירים במחנה הריכוז לשעבר בפלשוב יונצחו באתר הנצחה שעומד להיות מוקם בשטח המחנה. צוות חוקרים מיוחד אוסף ומתעד את שמות האסירים, ועד כה תועדו כ-6,000 יהודים. צוות החוקרים מבקש את עזרתכם בהרחבת והשלמת התעוד.

מי שמשפחתו, קרוביו ומכריו היו במחנה בתקופה כלשהיא, ויודע על כך פרטים, מתבקש לכתוב למערכת ולמסור, בלועזית בלבד, את מירב הפרטים הידועים על האסיר: שמות ושמות קודמים, שמות הורים, תאריך לידה, מקצוע, לפני המלחמה, כתובת, עבודה במחנה, תאריך כניסה ותאריך יציאה מהמחנה, וכל פרט נוסף.

פתי'ת'ם

בית המשפט בקרקוב מחפש את יורשיהם של:
איגנץ ואדלה פרצל Prezel
איגנץ טורן Thorn בן יוסף הירש
ושיינדל לבית רוזמריין
כל היודע פרטים מתבקש להודיע למערכת.

♣♣♣

בגליון 145 התפרסמו דבריו של אליעזר צוריאל על "חיידר" ו-"מזרחי" מתוך ספרו "בהמיט ארץ במוט הרים". אני מבקש להעיר כי אליעזר טעה בשם בית הכנסת: הוא כתב שהמכינה לחיידר של המזרחי הייתה בקומה התחתונה של בית הכנסת "קופה" והכוונה כמובן היא לבית הכנסת "אייזיק", שבעזרת הנשים שלו הוקם החדר של "המזרחי". הדבר עולה גם מתיאורו של אליעזר את שוק הדגים שמול ה"חיידר".

יוחנן בן יעקב

על תקנות "חברת דתלמוד תורה" כותב פרופ' אלחנן ריינר במאמרו "רחוב היהודים בקרקוב" בספר "קראקא, קזיימיז', קרקוב". מחקרים בתולדות יהודי קרקוב, וכך הוא כותב:

'חברת דתלמוד תורה' נוסדה על ידי הנהגת הקהילה היהודית לפני למעלה כ-380 שנים, בחורף שנת שצ"ח - 1637/1638, לאחר מגיפה שפרצה בעיר באותה שנה.

היוזם של הקמת 'חברת דתלמוד תורה' היה ר' יואל סירקיס, ר"מ ואב"ד קהילת קרקוב בשנים 1619-1640, הנודע בכינויו 'ב"ח', על שם חיבורו המפורסם ביותר 'בית חדש', שהוא פירוש על הארבעה טורים, ודן בחידושי הלכות והגהות.

חלקו האחד של קובץ התקנות עוסק בתכני הלימוד וסדריו ובאחריות הגבאים על מוסדות ההוראה, וכולל פרוט שאותם נדרשים ללמד 'מלמדי דדרדקי', כלומר - מלמדי התינוקות שהוא שלב לימוד האלף בית והחומש, וכן תקנות לגבי הלימוד המופקד בידיהם של 'מלמדי גמרא'. חלק אחר עוסק בעיקר בעינייני מימון של פעולות החברה.

ספרים, רבותי, ספרים

מחוץ לחומות הגטו בקראקוב הכבושה, מרים פלג (מריאנסקה) - מרדכי בן-צבי, הוצאת יד ושם בשיתוף עם ארגון יוצאי קראקוב, ירושלים, תשמ"ז

ספר הזיכרונות של הגברת מרים פלג (מריאנסקה) ובעלה המנוח מרדכי בן-צבי, חושף ומגלה לפנינו את צפונותיה של הפעילות המחתרתית שרק יחידי סגולה התנסו בה.

מרים פלג ומרדכי בן-צבי נמנו עם היהודים המעטים, שהודות למראה פניהם הלא-יהודי והלשון הפולנית הרהוטה שבפיהם, יכלו לחיות בימי המלחמה והכיבוש בזהות שאולה כפולנים.

מרים ומרדכי פעלו בעיר קראקוב לצדם של קומץ פולנים, בעיקר צעירים מן התנועה הסוציאליסטית, שנתנו יד למבצעי הצלה של יהודים.

מרים פלג-מרדכי בן-צבי

מחוצ
לחומות
הגטו

בקראקוב הכבושה

היכן ומתי צולמה התמונה?

את התמונה שלהלן מצאנו באחד האתרים באינטרנט שבו מתפרסמות, מפעם לפעם, תמונות היסטוריות של קרקוב.

התמונה הודפסה באתר בצבע (האם במקור צולמה בצבע?), ואנו מנסים לברר היכן צולמה התמונה ומתי?

כל מי שיכול להאיר ולהוסיף יבוא על התודה והברכה.

